บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย

กวีนิพนธ์ของล้านนามีความเจริญรุ่งเรืองมาตั้งแต่โบราณกาล โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระหว่าง พ.ศ. 2038 - 2068 ซึ่งตรงกับรัชสมัยของพระเมืองแก้วหรือพระเจ้าพิลก-ปนัดดาธิราช (ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ 2514 : 49) ในสมัยนี้ได้เกิดกวีที่มีชื่อเสียงหลายท่าน กวีนิพนธ์ส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา มีการเขียนวรรณกรรมเป็นภาษาบาลี นอกจากนี้ กวีนิพนธ์ประเภทโคลงก็ได้รับความนิยมมากในสมัยดังกล่าว ต่อมา ล้านนาได้ตกเป็นเมืองขึ้นของพม่าเป็นเวลาสองร้อยกว่าปี (สรัสวดี อ๋องสกุล 2529 : 41) ในระหว่างนี้ กวีนิพนธ์ของล้านนาก็กลับซบเซาลง พม่าได้ใช้อำนาจในการแทรกศิลปวัฒนธรรมของตนเข้าสู่วิถีชีวิตของชาวล้านนา ภาวะเช่นนี้ทำให้ชาวล้านนาพยายามหาทางตั้งตนให้เป็นอิสระ ในที่สุดก็ให้ความร่วมมือกับสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีของไทย ขับไล่พม่าออกไปจากเมืองเชียงใหม่ได้สำเร็จ แล้วยอมตกอยู่ในฐานะประเทศราชของไทย หลังจากนั้นก็มีการแต่งตั้งเจ้าผู้ครองนครปกครองเชียงใหม่ ระหว่างพ.ศ. 2317 - 2437 ในสมัยเจ้าผู้ครองนครนี้ ได้มีการฟื้นฟูและส่งเสริมด้านกวีนิพนธ์มากขึ้น มีกวีสำคัญ ๆ เกิดขึ้นหลายคน อาทิ เจ้าสุริยวงศ์ พระยาพรหมโวหาร พระยาโลมาวิสัย และท้าวสุนทรพจนกิจ เป็นต้น ในสมัยนี้ กวีนิพนธ์ประเภทคร่าว (ค่าว) ได้รับความนิยมมาก ความนิยมฉันทลักษณ์ประเภทคร่าวนี้เห็นได้ชัดขึ้น จากการที่พระยาพรหมโวหารได้แต่งคร่าวสี่บทหรือคร่าวร่ำนางชม หรือคร่าวร่ำนางสรีชม เมื่อประมาณ พ.ศ.2380 - 2390 จากความไพเราะและอารมณ์สะเทือนใจที่แฝงอยู่ในกวีนิพนธ์เรื่องนี้ จึงทำให้มีผู้นำไปคัดลอกและจดจำสืบต่อกันไปอย่างแพร่หลาย (อุดม รุ่งเรืองศรี 2529 : 9) กวีนิพนธ์ล้านนามีการแพร่หลายมากขึ้นอีกเมื่อคณะมิชชั่นนารีเริ่มคิดประดิษฐ์ตัวพิมพ์อักษรล้านนาหรือไทยยวนมาใช้ตั้งแต่ พ.ศ. 2379 และสามารถตั้งโรงพิมพ์ดำเนินการในเชียงใหม่ได้เมื่อ พ.ศ. 2435 วัตถุประสงค์ในการตั้งโรงพิมพ์แต่แรกนั้นก็เพื่อเผยแผ่ศาสนา

PAYAP UNIVERSITY

คริสต์ แต่ต่อมาก็ใช้พิมพ์เอกสารวรรณกรรมต่างๆ ด้วย หลังจากนั้น รัฐบาลไทยซึ่งเข้ามาควบคุมการปกครองเชียงใหม่ แล้วก็ได้กำหนดให้ล้านนาใช้อักษรไทยกลางเป็นภาษาราชการ โดยเริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2436 การใช้อักษรไทยกลางมีมากขึ้น คณะมิชชั่นนารีจึงตกลงขายโรงพิมพ์ให้แก่นายเมืองใจ ชัยนิลพันธุ์ เมื่อ พ.ศ. 2469 ซึ่งผู้นี้ก็ได้รับจ้างพิมพ์เอกสารต่าง ๆ โดยเฉพาะได้พิมพ์คร่าวซอออกจำหน่ายอย่างแพร่หลาย ถัดจากยุคของนายเมืองใจ ชัยนิลพันธุ์ แล้ว นายประเทือง เกาวัฒนสุข เจ้าของร้านประเทืองวิทยาก็ได้รับมอบลิขสิทธิ์คร่าวซอจากนายเมืองใจ ชัยนิลพันธุ์ และได้เริ่มตีพิมพ์คร่าวซออีกครั้งหนึ่งเมื่อประมาณพ.ศ. 2510 การมีโรงพิมพ์นี้มีผลต่อการขยายตัวของกวีนิพนธ์ล้านนาอย่างมาก นอกจากนี้ก็ได้มีการส่งเสริมการแต่งกวีนิพนธ์โดยเฉพาะประเภทคร่าว เช่น ส่งเสริมให้ประชาชนแต่งคร่าวลงในหนังสือพิมพ์ของท้องถิ่น จัดรายการเล่าคร่าวออกอากาศทางสถานีวิทยุกระจายเสียง จัดประกวดการแต่งคร่าวเนื่องในโอกาสต่าง ๆ ดังนี้เป็นต้น

ปัจจุบัน กวีนิพนธ์ล้านนาก็ยังมีปรากฏอยู่ ในด้านฉันทลักษณ์นั้น ยังคงยึดถือแผนผังบังคับแบบโบราณ แต่มีการแปรเปลี่ยนไปในด้านลักษณะเนื้อหาซึ่งสะท้อนสภาพสังคมตามยุคสมัย นอกจากนี้ในด้านภาษาก็ได้รับอิทธิพลของไทยภาคกลาง ทำให้มีการใช้ภาษากลางปนกับภาษาล้านนา ซึ่งลักษณะกวีนิพนธ์ในสมัยปัจจุบันนี้น่าสนใจที่จะศึกษามาก

สำหรับผู้ที่แต่งกวีนิพนธ์ล้านนาในสมัยปัจจุบันนี้ เป็นที่น่าสังเกตว่า มักเป็นชาวบ้านทั่วไป มีจำนวนไม่น้อยที่ผ่านการบวชเรียนจากวัดมาแล้ว และส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทำไร่ ทำสวน ทำนา การแต่งกวีนิพนธ์ก็มักจะกระทำหลังจากว่างเว้นงานประจำ บุคคลที่สนใจเกี่ยวกับการแต่งกวีนิพนธ์ล้านนาในสมัยปัจจุบัน นับวันก็เหลือน้อยลงทุกที และต่างก็อยู่กระจัดกระจายทั่วไปในล้านนา ด้วยเหตุนี้จึงมีการจัดตั้ง "ชมรมฟื้นฟูกวี-ล้านนาไทย" ขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญในอันที่จะอนุรักษ์วัฒนธรรมล้านนาด้านภาษาและวรรณกรรม ตลอดจนส่งเสริมให้มีการแต่งกวีนิพนธ์ล้านนาด้วย ชมรมนี้จัดตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2527 และได้ดำเนินการมาจนถึงปัจจุบัน (พ.ศ. 2539) เมื่อมีชมรมนี้ขึ้นแล้ว ก็ทำให้เกิดการฟื้นฟูและเกิดการเคลื่อนไหวด้านกวีนิพนธ์มากขึ้น และลักษณะของกวีนิพนธ์ก็ควรค่าแก่การสนใจที่จะศึกษาไม่น้อยเลยทีเดียว แต่ทั้งนี้ก็ยังไม่ปรากฏว่ามีผู้ใดศึกษากวีนิพนธ์ในช่วงที่มีการฟื้นฟูคือตั้งแต่พ.ศ. 2527 - 2539 นี้อย่างจริงจัง ดังนั้นจึงเห็นสมควรที่จะนำกวีนิพนธ์ล้านนาในช่วงเวลาดังกล่าวมาศึกษาอย่างละเอียดเพื่อจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อไป

PAYAP UNIVERSITY

งานวิจัยนี้ นอกจากจะศึกษาเกี่ยวกับลักษณะกวีนิพนธ์ล้านนาในปัจจุบันคือตั้งแต่พ.ศ. 2527 - 2539 ซึ่งถือเป็นยุคฟื้นฟูกวีล้านนาแล้ว ยังใคร่ศึกษาทัศนคติและความสนใจของคนที่อาศัยอยู่ทางภาคเหนือ ที่มีต่อกวีนิพนธ์ล้านนาในสมัยปัจจุบัน ซึ่งจะทำให้ทราบถึงปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ที่ทำให้ชาวล้านนาทั่วไปไม่ใคร่สนใจกวีนิพนธ์ล้านนาเท่าที่ควร นอกจากนี้ยังใคร่สำรวจทัศนคติของกวีพื้นบ้านล้านนา เพื่อหาแนวทางส่งเสริมการแต่งกวีนิพนธ์ซึ่งจะเป็นการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านนี้ให้คงอยู่สืบไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาลักษณะของกวีนิพนธ์ล้านนาสมัยปัจจุบัน (ระหว่าง พ.ศ. 2527 - 2539) ในด้านลักษณะคำประพันธ์ เนื้อหาและคุณค่า
2. เพื่อศึกษาทัศนคติและความสนใจของคนที่อาศัยอยู่ในภาคเหนือที่มีต่อกวีนิพนธ์ล้านนาในสมัยปัจจุบัน
3. เพื่อหาแนวทางในการอนุรักษ์และส่งเสริมการแต่งกวีนิพนธ์ล้านนา

ขอบเขตของการวิจัย

1. ข้อมูลที่นำมาวิจัยแบ่งออกเป็น 2 ประเภทดังนี้
   1.1 ข้อมูลปฐมภูมิ เป็นข้อมูลที่ถ่ายทอดทางมุขปาฐะ จากการสัมภาษณ์วิทยากร
   1.2 ข้อมูลทุติยภูมิ เป็นข้อมูลที่เป็นลายลักษณ์อักษร จากเอกสารและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยครั้งนี้
2. แหล่งข้อมูลวิจัย ได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง แพร่ น่าน พะเยา เชียงรายและแม่ฮ่องสอน

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. กวีนิพนธ์ล้านนา หมายถึง คำประพันธ์ที่แต่งด้วยฉันทลักษณ์ของล้านนา อันได้แก่คร่าว (ค่าว) โคลง กาพย์ คำร่ำและร่าย
2. สมัยปัจจุบันหมายถึง ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2527 ซึ่งเป็นปีที่มีการฟื้นฟูกวีล้านนาโดยการจัดตั้งชมรมขึ้นจนถึงปี พ.ศ. 2539

PAYAP UNIVERSITY

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยมีขั้นตอนดังนี้

1. การศึกษาข้อมูลเบื้องต้น
   1.1 ศึกษาเอกสารเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของกวีนิพนธ์ล้านนา
   1.2 ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับลักษณะคำประพันธ์ เนื้อหา และคุณค่าของกวีนิพนธ์ในสมัยอาณาจักรล้านนาและสมัยเจ้าผู้ครองนคร เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาวิเคราะห์กวีนิพนธ์ล้านนาในสมัยปัจจุบัน
2. การเก็บและรวบรวมข้อมูล
   2.1 สำรวจแหล่งข้อมูลเพื่อค้นคว้ากวีนิพนธ์ล้านนาในปัจจุบัน โดยสำรวจ และค้นคว้าจากสถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ นักจัดรายการเกี่ยวกับการเล่าคร่าวทางสถานีวิทยุกระจายเสียงวิทยากร และจากสถาบันต่างๆ ที่มักจัดการประกวดกวีนิพนธ์ล้านนา
   2.2 เลือกแหล่งข้อมูลโดยวิธีสุ่มตัวอย่างแบบกลุ่ม (Cluster Sampling) จากจังหวัดเชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง แพร่ น่าน พะเยา เชียงรายและแม่ฮ่องสอน
   2.3 สร้างแบบสัมภาษณ์ 2 แบบดังนี้
      แบบที่ 1 เรื่อง "แนวนิยมและแนวทางอนุรักษ์การแต่งกวีนิพนธ์ล้านนา" กลุ่มตัวอย่างที่จะสัมภาษณ์จะต้องเป็นผู้ที่สนใจและสามารถแต่งคำประพันธ์โดยใช้ฉันทลักษณ์แบบล้านนาได้
      แบบที่ 2 เรื่อง "ทัศนคติและความสนใจของคนที่อาศัยอยู่ในภาคเหนือที่มีต่อกวีนิพนธ์ล้านนาในสมัยปัจจุบัน" กลุ่มตัวอย่างที่จะสัมภาษณ์คือ ชาวล้านนาและ/หรือผู้ที่มีภูมิลำเนาถิ่นอื่นแต่ย้ายมาอยู่ในล้านนาไม่ต่ำกว่า 10 ปี
   2.4 อบรมผู้ช่วยนักวิจัยเพื่อออกไปสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง
   2.5 นำแบบสัมภาษณ์ในข้อ 2.3 ไปสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง
3. การจัดกระทำข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล
   3.1 ในกรณีไม่ได้ใช้แบบสัมภาษณ์ แต่มีการบันทึกเสียงต้อง

PAYAP UNIVERSITY

ถ่ายเสียงออกมาเป็นลายลักษณ์อักษร

3.2 ในกรณีที่ใช้แบบสัมภาษณ์ ต้องวิเคราะห์ข้อมูลโดยหาความถี่เป็นร้อยละ

3.3 ศึกษาและวิเคราะห์ลักษณะคำประพันธ์ เนื้อหา และคุณค่าของกวีนิพนธ์ล้านนาโดยอาศัยข้อมูลจากเอกสารประกอบกับการสัมภาษณ์วิทยากร หรือผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับกวีนิพนธ์ล้านนา รวมทั้งสัมภาษณ์ผู้ที่มีภูมิลำเนาถิ่นอื่น แต่ย้ายมาอยู่ล้านนาไม่ต่ำกว่า 10 ปี

3.4 เรียบเรียงและสรุปผลการวิจัย

4. การเสนอผลการวิจัย

การวิจัยนี้ เสนอผลการวิจัยแบบเชิงบรรยาย

ระยะเวลาทำการวิจัย

โครงการนี้ได้เริ่มดำเนินการเมื่อได้รับงบประมาณในการทำวิจัยจากทบวงมหาวิทยาลัยและใช้เวลาในการทำวิจัย 4 ปี

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ทราบและเข้าใจลักษณะของกวีนิพนธ์ล้านนาสมัยปัจจุบันในด้านลักษณะคำประพันธ์ที่นิยมแต่ง เนื้อหาโดยทั่วไป ตลอดจนคุณค่าทั้งทางด้านวรรณศิลป์และสังคม
2. ได้ทราบทัศนคติและความสนใจของคนที่อาศัยอยู่ทางภาคเหนือที่มีต่อกวีนิพนธ์ล้านนา
3. เสริมสร้างความรู้แก่ชาวล้านนาเกี่ยวกับกวีนิพนธ์ของท้องถิ่นที่ควรค่าแก่การสนใจ
4. ได้แนวทางที่จะส่งเสริมกวีพื้นบ้านล้านนาให้แต่งกวีนิพนธ์ อันจะเป็นการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมที่ทรงคุณค่า
5. เป็นแนวทางแก่ผู้สนใจได้ศึกษาค้นคว้ากวีนิพนธ์ที่จะเกิดขึ้นภายหลังปี พ.ศ. 2539 ต่อไป

PAYAP UNIVERSITY